

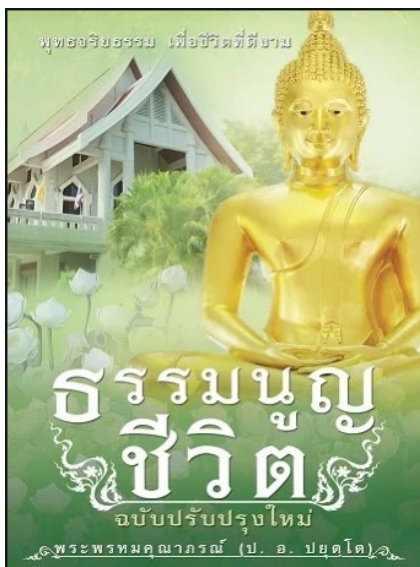
บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง
ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม
(ฉบับปรับปรุงใหม่)

จรัสลักษณ์ ทองโอฬาร

Charatluck Thongoran

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Master of Art (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: 6201205014@mcu.ac.th

ธรรมบุญชีวิต	: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่)
ผู้เขียน	: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
ISBN	: ๙๗๘-๖๑๖-๐๓-๐๒๖๗-๓
พิมพ์ครั้งที่ ๒๐๖	: มีนาคม ๒๕๕๗
ราคาปก	: ๕๐ บาท
จัดพิมพ์โดย	: ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม
พิมพ์ที่	: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา

หนังสือเรื่อง “ธรรมบุญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่)” นี้เขียนโดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีทั้งหมด ๒ ภาค คือ ภาคที่ ๑ วินัยชาวพุทธ และภาคที่ ๒ ธรรมบุญชีวิต มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๖ หน้า ด้วยวัตถุประสงค์ที่ท่านผู้เขียนได้รวบรวมเอาหลักธรรมอย่างง่าย และเหมาะสมกับยุคสมัยทั่วไปที่จะเข้าใจได้มาแสดง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำไปใช้วางรากฐานชีวิต ตลอดจนเป็นหลักประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม โดยรู้จักบทบาทและฐานะ หน้าที่ของตน รวมถึงการเป็นพลเมืองที่ดีร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าและดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีงาม จนถึงระดับของการเข้าสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนา คือการหลุดพ้นด้วย

สาระสำคัญของหนังสือ ได้กล่าวถึงคำสอนในการปฏิบัติตนเพื่อดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไปด้วยหลักแห่งความประพฤติตามหลักธรรมคำสอนที่เป็นโอกาสคือไม่จำกัดด้วยกาล อันว่าด้วยประโยชน์สุขที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันอย่างผู้มีปัญญา พร้อมกับการมุ่งไปสู่การบรรลุจุดหมายอันสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน ซึ่งท่านผู้เขียนได้รวบรวมเนื้อหาขึ้นมา จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์

ทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบันยังคงใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและถือปฏิบัติกันอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นว่าหลักคำสอนที่มีอยู่ยาวนานมากกว่า ๒๕๐๐ ปีนี้ ไม่ได้ล้าสมัยไปตามกาลเวลา แต่ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งที่คนในยุคปัจจุบันซึ่งกำลังอยู่ท่ามกลางกระแสสังคมที่วุ่นวายควรย้อนกลับไปนำเอาคุณค่าของหลักธรรมคำสอนเหล่านั้นมาปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง คือเป็นการวางรากฐานชีวิตให้มั่นคง ตลอดจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในแต่ละบทบาทหน้าที่และการทำตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยที่คนทุกคนในสังคมมีโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกัน

ท่านผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหาภายในเล่มแบบเป็นลำดับขั้นตอนแล้วจึงบูรณาการให้เชื่อมโยงสอดคล้องกันในแต่ละระดับเพื่อนำเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดในตอนท้าย จึงทำให้เป็นหนังสือมีความเป็นเอกลักษณะและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เห็นได้จากการถูกตีพิมพ์มาแล้วมากกว่า ๒๐๐ ครั้ง และถูกแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ด้วย เช่น อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งทำให้ผู้วิจารณ์มีความสนใจที่จะหยิบยกผลงานเรื่องนี้ขึ้นมาศึกษาและวิจารณ์คุณค่าของหนังสือ ด้วยเห็นถึงความเหมาะสม และมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันสำหรับคนในสังคมที่จะนำมาเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิตเพื่อมีความสุขและร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

เนื้อหา

หนังสือเรื่อง ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่) ประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญ ๒ ภาค คือ

ภาค ๑ กล่าวถึงวินัยชาวพุทธ อันเป็นวินัยของคฤหัสถ์ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเช่นเดียวกับพระภิกษุที่ต้องประพฤติตนให้เป็นผู้มีศีล ประกอบไปด้วย ๒ หมวดหลัก ได้แก่

หมวดหนึ่ง แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับหลักธรรมในการวางฐานชีวิตให้มั่นคง คือการดำเนินชีวิตที่ดีงามและช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้เจริญ

หมวดสอง แสดงขั้นตอนการนำชีวิตไปถึงจุดหมายด้วย ๓ ลำดับขั้น เพื่อยังประโยชน์ให้สำเร็จทั้ง ๓ ด้าน คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย อันเป็นประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวม

ภาค ๒ แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมนูญชีวิตโดยผู้เขียนได้แบ่งออกเป็นหมวดนำ หมวดหนึ่ง หมวดสอง หมวดสาม และหมวดสี่ ตามลำดับและแบ่งคนออกเป็น ๒๒ ประเภทโดยมีรายละเอียดดังนี้

หมวดนำ เป็นการกล่าวถึงเรื่องคนกับความเป็นคน คือ (๑) คนผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ รู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามและดำรงสังคมให้อยู่ด้วยความสันติสุข (๒) คนสมบูรณ์แบบ สมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ

หมวดหนึ่ง คนกับสังคม ได้แก่ (๓) คนผู้มีศีลธรรม (๔) คนมีคุณแก่ส่วนรวมหรือสมาชิกที่ดีของสังคม (๕) คนผู้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน (๖) คนผู้มีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี และ (๗) คนผู้นำรัฐ คือผู้นำนักปกครองในระดับต่าง ๆ

หมวดสอง คนกับชีวิต ได้แก่ (๘) คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ (๙) คนประสบความสำเร็จ (๑๐) คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (๑๑) คนครองเรือนที่เลิศล้ำ (๑๒) คนไม่หลงโลก

หมวดสาม คนกับคน คือ (๑๓) คนร่วมชีวิต คือคู่ครองที่ดี (๑๔) คนรับผิดชอบตระกูลหรือหัวหน้าครอบครัวที่ดี (๑๕) คนสืบตระกูลได้แก่ ทายาทที่ดี (๑๖) คนที่จะคบหา คือมิตรแท้-มิตรเทียม และ (๑๗) คนงาน-นายงาน

หมวดสี่ คนกับมรรคา ได้แก่ (๑๘) คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา นอกจากจะหมายถึงครู อาจารย์แล้วยังหมายถึงผู้แสดงธรรมด้วย (๑๙) คนผู้เล่าเรียนศึกษา (๒๐) คนใกล้ชิดศาสนา คือ อุบาสก อุบาสิกา (๒๑) คนสืบศาสนา และ (๒๒) คนถึงธรรม อันหมายถึงผู้ที่หมดกิเลส

นอกจากเนื้อหาสาระที่ถูกแบ่งรายละเอียดออกเป็นหมวดย่อยดังที่กล่าวมาแล้ว ท่านผู้เขียนยังได้เพิ่มบันทึกท้ายเล่มเอาไว้ด้วย เพื่ออธิบายขยายความเพิ่มเติมส่วนสำคัญที่ท่านผู้เขียนเห็นว่าจะจำเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน และได้กล่าวถึงเหตุที่แสดงหลักธรรมในแต่ละหมวดแต่เพียงสั้น ๆ เพราะเนื่องด้วยท่านต้องการให้เนื้อหาภายในเล่มนี้มีความกระชับนั่นเอง ในส่วนสุดท้าย ท่านผู้เขียนได้กล่าวถึงความเป็นมาในการเขียนหนังสือเล่มนี้ โดยท่านได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ทางธรรมที่จะเกิดขึ้นกับผู้อ่านอันเป็นคุณุหัตถ์ทั่ว ๆ ไป จึงได้มีแนวคิดในการทำหนังสือที่แสดงหลักธรรมง่าย ๆ จนเกิดเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอันทรงคุณค่าดังเช่นหนังสือ “ธรรมานุชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม” เล่มนี้นั่นเอง

บทวิพากษ์

หนังสือเรื่อง ธรรมานุชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่) เล่มนี้ ได้กล่าวพรรณนาถึงหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธเพื่อเป็นมาตรฐานที่ดีของชีวิต โดยมีการเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบตามหมวดหมู่เป็นลำดับขั้น เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านสามารถนำไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความไม่ประมาท และมีความสุขอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อสังคมส่วนรวมจนถึงระดับจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมสำหรับคฤหัสถ์โดยทั่วไปอยู่แล้ว เพียงแต่มีบางประเด็นที่ผู้วิจารณ์มีความเห็นต่างไปบ้าง จึงขอแสดงความคิดเห็นโดยแบ่งเป็นประเด็นที่เห็นด้วยและเห็นต่างพร้อมแสดงผลประกอบเชิงหลักการในการวิจารณ์ ดังนี้

แนวคิดที่ผู้วิพากษ์เห็นด้วย

ผู้วิจารณ์มีแนวคิดที่เห็นด้วยกับผู้เขียนหนังสือนี้อยู่หลายประเด็น โดยผู้วิจารณ์เลือกประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) ชื่อเรื่องและรูปแบบการนำเสนอ

หนังสือชื่อ ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งดงาม นี้ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าเหมาะสม และมีความดึงดูดให้หนังสือเล่มนี้น่าหยิบขึ้นมาอ่าน เพราะเป็นเสมือนกุศโลบายให้ผู้อ่านสะดุดตาตั้งแต่ประเด็นชื่อเรื่องเนื่องจากทำให้เกิดความสงสัยอยากรู้ว่า คำว่าธรรมนูญชีวิตที่จะทำให้ชีวิตที่งดงามนี้เป็นอย่างไร ทั้งนี้เพราะคนทั่วไปส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยกับคำที่ใกล้เคียงกัน คือรัฐธรรมนูญว่าหมายถึง กฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งกำหนดกรอบอำนาจหน้าที่และบทบาทของบุคคลต่างๆ อันถือเป็นกติกาสูงสุดในการปกครอง^๑ แต่คำว่า ธรรมนูญชีวิต นี้เป็นคำที่แปลกออกไปจึงทำให้เกิดความดึงดูด มีความน่าสนใจและน่าค้นหาคำตอบว่าคำที่ใช้เป็นชื่อเรื่องนี้มีคามหมายอย่างไร และจะสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ด้วยวิธีการใด โดยวิธีการนำเสนอเนื้อหาภายในหนังสือเล่มนี้ของท่านผู้เขียนมีความแตกต่างโดดเด่นจากหนังสือเล่มอื่น เพราะไม่ได้ถูกจัดเรียงเป็นบทแต่มีการแบ่งออกเป็น ๒ ภาค ไล่เรียงจากหมวดใหญ่ลงไปหาส่วนย่อยต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้น คือ ภาค หมวด หลักธรรม และรายละเอียดย่อยๆ แต่เมื่อผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตจากการศึกษาใจความสำคัญ พบว่าถูกเรียบเรียงจากหลักการปฏิบัติต่อสังคมส่วนแรกๆ โดยเริ่มที่ตนเองแล้วค่อย ๆ ขยายไปสู่สังคมส่วนรวมในระดับครอบครัว ญาติมิตร ไปจนถึงส่วนกว้างในระดับประเทศ โดยเริ่มจากภาค ๑ หมวดหนึ่ง เป็นเรื่องการวางรากฐานชีวิตอันแสดงถึงหลักการปฏิบัติหรือแนวทางในการประพฤติตนแบบปัจเจกบุคคล คือ การปฏิบัติตามหลักของศีล การเลือกคบคน รวมถึงการปฏิบัติตนตามหลักทศ ๖ นำไปสู่หมวดสอง คือ ขั้นตอนของการนำชีวิตให้ถึงจุดหมาย คือการดำเนินชีวิตของตนเพื่อให้บรรลุจุดหมายใน ๓ ขั้น แล้วค่อยไล่เรียงขึ้นนำไปสู่ในภาค ๒ อันเป็นการประพฤติปฏิบัติตนในขั้นที่สูงยิ่งขึ้นไปจนถึงการปฏิบัติอันนำไปสู่จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา กล่าวคือการเข้าถึงความเป็นผู้หมดกิเลสในที่สุด อันถูกจัดวางไว้เป็นประการสุดท้าย

๒) การขยายความคำสำคัญในวงเล็บ

ผู้วิจารณ์ได้สังเกตเห็นว่าในหนังสือเล่มนี้ มีการใช้คำขยายความในวงเล็บอยู่เป็นจำนวนมาก โดยปรากฏตั้งแต่ส่วนต้นในหน้าแรกของเนื้อหา เช่น วินัยของคฤหัสถ์ (คิหิวินัย)^๒ ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าท่านผู้เขียนคงมีความประสงค์ที่จะให้ผู้อ่านได้ทราบความหมายของคำเดียวนั้นใน ๒ รูปแบบ

^๑ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://library-parliament.go.th/th/node/2261> [๒๙ มกราคม ๒๕๖๖].

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งดงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๒๐๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

โดยท่านได้เขียนด้วยภาษาทั่วไปที่คฤหัสถ์อ่านแล้วจะเข้าใจได้และในขณะเดียวกันท่านก็แสดงคำที่มีความหมายเดียวกันนี้แต่เป็นภาษาคัมภีร์ซึ่งมีความลึกซึ้งกว่าเอาไว้ในวงเล็บด้วย ทั้งนี้ ท่านผู้เขียนไม่ได้มีการอธิบายรายละเอียดเอาไว้เพิ่มเติมเนื่องจากเหตุที่ต้องการให้หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่กระชับดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น หากผู้ใดที่อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วมีความต้องการที่จะศึกษาเพิ่มก็จะเป็นการสมควร เพราะจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้อ่านเอง คือมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากขึ้นในสิ่งที่ท่านผู้เขียนกำลังกล่าวถึง โดยคำว่า คิหิ แปลว่า คฤหัสถ์ อันหมายถึง ผู้อยู่เรือนหรือผู้ครองเรือน ซึ่งแต่ละเรือนย่อมมีคนต่างเพศต่างวัยอาศัยอยู่ร่วมกัน คฤหัสถ์จึงแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทตามแต่สถานะและพฤติกรรม ดังนั้น คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนจึงเป็นผู้ที่มีภาระในการรับผิดชอบที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีคำสอนที่ข้อปฏิบัติอันเหมาะสมกับคฤหัสถ์แต่ละเพศแต่ละวัย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และความผาสุกในการดำเนินชีวิตร่วมกัน^๓ โดยคิหิสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยคฤหัสถ์อันหมายถึง อนาคตินทิกเศรษฐีพร้อมด้วยอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทรงเรียกพระสารีบุตรมาหาแล้วตรัสแนะนำแก่พระสารีบุตรว่า คฤหัสถ์ผู้มุ่งหมั่นผ้าขาวท่านนี้ เป็นผู้ที่มีการสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการ คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดิฉินคาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จและเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาอันเป็นเหตุให้ถึงความประมาท คฤหัสถ์นี้เป็นผู้ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันแล้ว คือเป็นผู้บำเพ็ญฌานในขั้นที่ประสพกับเนกขัมมสุขที่ไม่เศร้าหมองแล้วในอรรถภาพปัจจุบันนี้เป็นโสดาบันผู้ซึ่งไม่มีทางตกต่ำ และจะบรรลุถึงซึ่งสกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรคในวันข้างหน้า^๔ จะเห็นได้ว่าเมื่อทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำว่า คิหิวินัยที่ท่านผู้เขียนได้ใส่เอาไว้ในวงเล็บนี้ ก็จะทำให้เราได้ทราบว่าการหลักการประพฤติปฏิบัติตนของคฤหัสถ์คืออะไร และก่อให้เกิดผลอย่างไรบ้าง โดยเมื่อผู้วิจารณ์ได้ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมก็ทำให้ทราบว่า คิหิวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์นี้ โดยสรุปแล้วคือ ศีล ๕ อันได้แก่ข้อปฏิบัติหรือสิกขาบท ๕ ประการ ที่คฤหัสถ์ควรยึดถือในการดำเนินชีวิตเพราะนอกจากจะทำให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวเองทั้งในปัจจุบันจนถึงระดับประโยชน์อย่างยิ่งคือการเข้าถึงที่สุดแห่งธรรมได้ด้วย จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือธรรมบุญชีวิตยังมีคำสำคัญอีกมากที่ท่านผู้เขียนได้เขียนระบุเอาไว้ในวงเล็บและควรนำมาศึกษา ซึ่งถ้าผู้อ่านรู้จักชวนชวยในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมก็จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จนอาจเป็นธรรมประจำใจ และสามารถปฏิบัติได้อย่างปกติในชีวิตประจำวันโดยไม่พลอเรือ

^๓ พระครูอนันตโสภิต (อนันโท) และพระครูจิตรธรรมธัช, หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร, วารสารมจร. อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕), หน้า ๑๒๐๕.

^๔ คุรยละเอียดใน อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๙-๑๘๐/๒๙๙-๓๐๔.

๓) การอ้างอิงเชิงอรรถ

ผลงานหนังสือเล่มนี้ของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) นับได้ว่าเป็นหนังสือที่ท่านเขียนขึ้นโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคฤหัสถ์ แต่ผู้วิจารณ์สังเกตเห็นว่า มีเชิงอรรถแทรกอยู่หลายแห่ง ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้ผลงานเล่มนี้ของท่านผู้เขียนมีความแตกต่างจากผลงานเล่มอื่นที่ผู้วิจารณ์ได้เคยศึกษามา เช่น หนังสือ “ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา”^๕ เนื้อหาภายในเล่มเป็นการนำมาจากการปาฐกถาธรรม ณ สำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พลส.) เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๓๒ ของท่านผู้เขียน ซึ่งเมื่อถูกนำมาตีพิมพ์เป็นหนังสือแล้วมีเนื้อหาจำนวนทั้งสิ้น ๘๐ หน้า แต่ไม่มีการอธิบายส่วนใดเพิ่มเติมเป็นเชิงอรรถอยู่เลย หรือผลงานหนังสือ เรื่อง “บทนำสู่พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็นรมณีย์”^๖ ซึ่งมีเนื้อหาทั้งสิ้น ๔๕ หน้า หรือประมาณครึ่งหนึ่งของหนังสือธรรมานุชีวิต แต่ปรากฏเชิงอรรถอยู่เพียงตำแหน่งเดียวเท่านั้น เป็นต้น ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าการที่ท่านผู้เขียนได้ใส่เชิงอรรถอธิบายเอาไว้หลายตำแหน่งในหนังสือธรรมานุชีวิตเล่มนี้ ทั้งที่เนื้อหาสาระเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไปในการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์แต่เพราะท่านผู้เขียนต้องการให้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่ท่านนำมาแสดงเหล่านี้ และสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้จนสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาชีวิตด้วยดี ดังเจตนารมณ์ของท่านผู้เขียนที่เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมานั่นเอง

๔) การอธิบายหมวดธรรม

ในหนังสือธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งดงามเล่มนี้ ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะอธิบายความหมายและหลักธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏแบบสั้น ๆ และกระชับแต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความชัดเจนโดยบางคำมีการอธิบายแบบยาวและบางคำได้อธิบายไว้แบบสั้นตามแต่ความเหมาะสม พร้อมกับการตรวจสอบกับแหล่งที่มาอื่น ๆ เช่น พระไตรปิฎกและอรรถกถาด้วย ดังที่มีการกล่าวถึงหลักพรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นหลักธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐเสมือนพระพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ท่านก็ได้ใส่เชิงอรรถการอ้างอิงจากพระไตรปิฎกเอาไว้เมื่ออธิบายหลักธรรมจบด้วย^๗ เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อดีที่ไม่ทำให้หนังสือเล่มนี้มีความหนาเกินไป คือมีเนื้อหาเพียง ๘๔ หน้าเท่านั้น จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่นด้วยการแสดงเนื้อหาที่เป็นลำดับขั้นตอนแต่กระชับและถูกต้องครบถ้วนไม่เยิ่นเย้อมากเกินไปทำให้มีความรู้สึกรู้สึกน่าอ่านมากยิ่งขึ้น เพราะสำหรับคฤหัสถ์หรือคนทั่วไปที่ไม่ใช่นักอ่านหรือนักวิชาการก็สามารถตัดสินใจหยิบขึ้นมาศึกษาได้แบบไม่ต้องคิดนานเพราะกลัวจะไม่เข้าใจ

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐).

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *บทนำสู่พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็นรมณีย์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนดิโฮม จำกัด, ๒๕๕๙).

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งดงาม (ฉบับปรับปรุงใหม่)*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๗), หน้า ๒๔.

หลักธรรมในหนังสือ และด้วยขนาดรูปเล่มที่พอเหมาะคือขนาด A5 ซึ่งเป็นขนาดที่กำลังพอดีจึงทำให้มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะเป็นหนังสือสำหรับประชาชนทั่วไป รวมทั้งนักอ่านมือใหม่ที่สามารถอ่านจบได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ได้สาระความรู้เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ อันเป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของท่านผู้เขียนในการเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา

๕) การขยายความข้อความสำคัญในบันทึกท้ายเล่ม

สำหรับประเด็นนี้ ผู้วิจารณ์เล็งเห็นถึงความใส่ใจในรายละเอียดปลีกย่อยและความเมตตาของท่านผู้เขียน ด้วยว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นลักษณะของการอธิบายสั้น ๆ กระชับรวบรัดบวกกับความตั้งใจเดิมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ที่ท่านผู้เขียนไม่ต้องการให้มีลักษณะเป็นตำรามากเกินไปจนทำให้ไม่น่าอ่าน ท่านผู้เขียนจึงต้องการเสริมความรู้เพิ่มเติมเป็นพิเศษในส่วนของเนื้อหาสาระที่สำคัญบางประการที่ท่านไม่ได้ละเอียดเลยเพื่อเน้นย้ำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้อ่าน ท่านจึงได้นำมาอธิบายขยายความต่อเอาไว้ในส่วนนี้ ซึ่งมีจำนวนถึง ๑๖ ประเด็น อาทิ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่ท่านได้เขียนเอาไว้อยู่ในหัวข้อประการที่ ๒ คือคนสมบูรณ์แบบหรือสมาชิกแบบอย่างของมนุษยชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมวดนำ คือ คนกับความเป็นคน ในตอนเริ่มต้นอธิบายเนื้อหาส่วนที่เป็นเรื่องธรรมนุญชีวิต อันเป็นภาคที่ ๒ ของเล่ม โดยท่านผู้เขียนได้สรุปสาระสำคัญของหลักธรรมนี้ว่า ความหมายอีกแง่หนึ่งของ ธรรมัญญตา คือ เมื่อได้เห็นได้ยินหรือได้รับฟังอะไรมา ก็สามารถจับสาระสำคัญของสิ่งนั้นได้ และอัตถัญญตา หมายถึง เมื่อได้เห็นได้ยินหรือได้รับฟังอะไรมาก็สามารถเข้าใจความหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางที่จะนำสิ่งนั้นไปขยายความต่อได้ ซึ่งธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ ถือเป็นแกนหลักสำคัญของสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการ เป็นต้น

แนวคิดที่ผู้วิพากษ์เห็นต่าง

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระที่ประกอบไปด้วยหลักธรรมที่ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่ท่านผู้เขียนยกมาอธิบายได้เหมาะสมกับคฤหัสถ์อยู่แล้ว แต่มีบางประเด็นที่ผู้วิจารณ์มีความเห็นต่างและขอแสดงความคิดเห็นพร้อมแสดงเหตุผลประกอบในการวิจารณ์ อยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑) การใช้คำบาลี

เนื่องด้วยหนังสือเล่มนี้ได้ถูกเรียบเรียงมาโดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่านอันเป็นกลุ่มคฤหัสถ์ เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งท่านผู้เขียนได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและเรียบเรียงอย่างเป็นลำดับขั้นตอน แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่าในเนื้อหาบางส่วนท่านผู้เขียนได้ยกเอาพุทธพจน์ที่อยู่ในพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีมาแสดงเอาไว้ด้วย ดังตัวอย่างเช่น **อสนตฺถุจिता กุสเลสุ รมเมสุ**^๔ ซึ่งมีความหมายว่า ไม่สันโดษในกุศลธรรม คือ ความไม่รู้พอในการสร้างสรรค์ความดี ประพฤติ

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

ปฏิบัติสิ่งที่ดี การสอดแทรกด้วยพุทธพจน์ภาษาบาลีเอาไว้ในเนื้อหา ผู้วิจารณ์เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่คฤหัสถ์ผู้อ่านที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีและมีความสามารถในการอ่านภาษาบาลีเท่านั้น แต่สำหรับคฤหัสถ์ทั่วไปที่ไม่ได้มีความเข้าใจในหลักธรรมและคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีหรือไม่สามารถอ่านภาษาบาลีได้ อาจทำให้การอ่านไม่ลื่นไหลเพราะไม่เข้าใจในสิ่งที่ท่านผู้เขียนกำลังนำเสนอ เช่นกัน ดังที่ผู้วิจารณ์ได้กล่าวมาแต่แรกว่าท่านผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หนังสือเล่มนี้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันในทางที่งดงามแก่คฤหัสถ์ทั่วไป ดังนั้น การใส่ข้อความที่เป็นภาษาบาลีเอาไว้ด้วยอาจจะไม่มีความจำเป็นมากนักสำหรับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเป้าหมาย ดังที่ท่านผู้เขียนได้ตั้งเจตนาไว้ในแถลงความเป็นมาตอนหนึ่งว่าเพื่อให้หนังสือเล่มนี้อ่านง่ายและจำง่าย^๙

๒) รูปแบบภาษาที่ใช้เขียนถึงหลักธรรมชาดความเป็นเอกภาพ

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ได้มีการกล่าวถึงหลักธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก โดยท่านผู้เขียนได้มีการยกหลักธรรมต่าง ๆ พร้อมคำอธิบายเอาไว้อย่างชัดเจน แต่ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่าในเนื้อหาบางตอนท่านผู้เขียนได้ใช้คำบาลีที่เป็นรูปแบบคำอ่านไทย เช่น กุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ อย่างคือ

๑) นัฏฐคเวสนา	๒) ชินณปฏิสังขรณา
๓) ปริมิตปานโกชนา	๔) อธิปัจจสีลวันตสถาปนา ^{๑๐}

แต่เนื้อหาบางตอนท่านผู้เขียนได้ใช้คำบาลีที่เป็นรูปแบบคำอ่านบาลี เช่น องค์คุณของพหูสูต ๕ ประการ คือ

๑) พหุสสุตา พังมาก	๒) ธตา จำได้
๓) วจสา ปริจิตา คล่องปาก	๔) มนสาธุเปกขิตา เจนใจ
๕) ทิฏฐิยา สุปฏิวิธา ขบได้ด้วยทฤษฎี ^{๑๑}	

จะเห็นได้ว่า จากเนื้อหาทั้ง ๒ ตอนที่ผู้วิจารณ์ได้ยกมานี้ ได้เขียนถึงหลักธรรมโดยใช้รูปแบบคำอ่านที่แตกต่างกัน คือแบบอ่านไทยบ้างและแบบอ่านบาลีบ้าง จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ขาดความเป็นเอกภาพไปบ้างในบางช่วงบางตอน ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่ารูปแบบการใช้คำบาลีที่เหมาะสมกับหนังสือเล่มนี้ คือการใช้คำบาลีแบบคำอ่านไทย เพราะผู้อ่านที่เป็นคฤหัสถ์สามารถอ่านและจดจำได้ง่าย โดยเฉพาะถ้าเป็นคำสั้น ๆ ก็จะสามารถจำคำบาลีควบคู่ไปกับความหมายภาษาไทยที่ท่านผู้เขียนได้อธิบายเอาไว้ต่อท้าย ก็จะเป็นประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นแก่ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้ด้วย

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑. (หมายถึง เรื่องธรรมานุชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่งดงาม หน้า ๗๑)

ประโยชน์ที่ได้รับ

จากที่ผู้วิจารณ์ได้ศึกษาหนังสือธรรมนุญชีวิตพบว่า เป็นหนังสือที่รู้จักกันแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากจำนวนครั้งที่ถูกตีพิมพ์ที่ปรากฏว่าฉบับที่ได้เลือกมาเป็นการตีพิมพ์ในครั้งนี้ ๒๐๖ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมอย่างมาก อีกทั้งยังมีคุณค่าเหมาะสมสำหรับคฤหัสถ์ทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะชาวพุทธเท่านั้น เพราะหลักธรรมที่ถูกรวบรวมอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคมรวมถึงการดำเนินชีวิตให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่ความสุขและความเจริญทั้งต่อตนเองและต่อสังคมส่วนรวมในระดับประเทศชาติ และทำให้ประเทศพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าเพราะคนในชาติเป็นผู้ที่มีมาตรฐานในชีวิตที่มั่นคง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่จะได้รับจากหนังสือเล่มนี้ คือ การปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุจุดหมาย ๓ ด้าน คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย โดยการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์ตนนั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าหลักสำคัญคือ การเว้นจากความชั่ว ๑๔ ประการ รู้จักเลือกคบคน และจัดสรรทรัพย์ของตนรวมถึงการสร้างสัมพันธอันดีกับทิศทั้ง ๖ สำหรับหลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์ผู้อื่นที่สำคัญคือ ถือหลักสัปปุริสธรรม ๗ รวมทั้งรักษาดนให้อยู่ในศีล ๕ เป็นอย่างน้อย ร่วมกับถือพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ และประการสุดท้ายคือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เพื่อประโยชน์สุขที่ติงามของสังคมให้ทำความดีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ รวมถึงถือธรรม อารยวุฒิ ๕ ประการ เพื่อเจริญถึงด้านปัญญา รู้เท่าทันโลก และชีวิตสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ นอกจากนี้แล้วผู้วิจารณ์ยังเชื่อว่าผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้จะเป็นผู้ที่รู้จักคิดสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผลและทำกิจการต่าง ๆ ด้วยความเป็นระบบระเบียบเป็นขั้นตอนด้วย เพราะรูปแบบการนำเสนอในหนังสือ ได้ถูกจัดวางเนื้อหาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากเล็กไปใหญ่ ถ้าผู้อ่านได้ศึกษาทบทวนซ้ำหลายรอบก็ย่อมจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากหนังสือเล่มนี้ติดตัวไป และสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยของความเป็นผู้มีระเบียบแบบแผน จะทำอะไรก็รู้จักทำอย่างเป็นขั้นตอนและทำด้วยความรอบคอบซึ่งจะส่งผลดีทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวมด้วยนั่นเอง

สรุป

หนังสือเรื่องธรรมนุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ติงาม (ฉบับปรับปรุง) นี้ เป็นหนังสือที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้นำหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ที่มีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายแตกต่างกันมารวบรวมและแสดงเป็นลำดับขั้นตอนให้ผู้อ่านเข้าใจได้โดยง่าย โดยท่านได้เรียงลำดับเนื้อหาจากส่วนย่อยที่สุดคือ การปฏิบัติในระดับตนเองแล้วค่อย ๆ ขยายวงกว้างออกไปสู่ระดับสังคมและประเทศชาติ รวมถึงแสดงผลที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอนเอาไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ทำให้ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ข้อดีอีกประการหนึ่งคือด้วยเนื้อหาในเล่มที่มีจำนวนไม่มากนักผนวกกับหลักธรรมที่ผู้อ่านคือคฤหัสถ์ทั่วไปสามารถทำความเข้าใจ

เข้าใจได้ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นที่นิยมและถูกตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวาง จึงนับได้ว่างานเขียนเล่มนี้เป็นอีกหนึ่งผลงานที่ทรงคุณค่าที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ฝากเอาไว้ให้กับสังคมไทยและควรค่าที่เราชาวพุทธทั้งหลายจะหยิบยกขึ้นมาศึกษาและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติประจำตัว เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมให้สมดังเจตนารมณ์ที่ท่านผู้เขียนได้วางเอาไว้ด้วย

บรรณานุกรม

พระครูอนันตโสภิต (อนันตโท) และพระครูจิตรธรรมธัช. หน้าที่ของคฤหัสถ์ในคิหิสูตร. วารสารมจร.

อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). บทนำสู่พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติรมณีย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๒๐๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๗.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://library.parliament.go.th/th/node/2261> [๒๙ มกราคม ๒๕๖๖].